

BBABAC – Bacheloroppgave med forskningsmetode

Bacheloroppgave

En litteraturstudie av betydningen ære og skam kan ha for voldsutøvelse
overfor barn og unge med krysskulturell bakgrunn

Universitetet
i Stavanger

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Bachelor i barnevern

UIS / mai 2022

Kandidatnummer: 5195

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING.....	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	2
1.2 Presentasjon av problemstilling.....	2
1.3 Begrepsavklaringer.....	3
1.3.1 Krysskulturell bakgrunn.....	3
1.3.2 Vold.....	3
1.3.3 Ære.....	5
1.3.4 Patriarkalsk familiestruktur.....	6
1.4 Formålet med oppgaven.....	6
2.0 FAGLIG KUNNSKAP.....	8
2.1 Hofstedes teori om individualisme vs kollektivism.....	8
2.2 Sosiale avvik.....	10
2.2.1 Goffmans rolleteori.....	10
2.3 Isdals voldsforståelse.....	11
2.3.1 Rettighetstenkning.....	12
2.3.2 Overforenkling.....	12
2.3.3 Eksternalisering.....	12
3.0 METODE.....	14
3.1 Valg av metode.....	14
3.2 Litteraturstudie som metode.....	14
3.3 Datainnsamling.....	15
3.3.1 Inklusjons- og eksklusjonskriterier.....	16
3.3.2 Litteratursøk.....	17
3.4 Analyse av artiklene ved hjelp av oversiktstabell.....	18
3.5 Presentasjon av forskningsartikler.....	20
3.6 Analyse.....	22
3.7 Relabilitet og validitet.....	22
4.0 DISKUSJON AV FUNN.....	24
4.1 Fellesskapets betydning for ære.....	24
4.2 Familiens sosiale status.....	25
4.3 Familiemedlemmenes roller.....	27
4.3.1 Far som familiens overhode.....	27
4.3.2 Ærbarheten tilhører kvinnen.....	28
4.4 Normbrytende atferd.....	28
4.4.1 Negativ sosial kontroll.....	29
4.4.2 Voldsutøvelse.....	30
5.0 AVSLUTNING.....	32
REFERANSELISTE.....	34

Antall ord: 13161

1.0 Innledning

Fadime Sahindal og Zeenat Rafiq. To jenter med som måtte lide samme skjebne. Begge ble drept for å følge kjærligheten. Zeenat ble brent levende av sin egen mor i Pakistan etter at hun giftet seg med den hun selv ønsket, på tross av at familien mente ekteskapet skulle arrangeres av dem (Hovland, 2016). Fadime brøt kontakten med familien, grunnet deres ønske om arrangert ekteskap, og rømte sammen med den svenske kjæresten (Mjaaland, 2018). Felles for begge jentene var at de utsatte familien for skam, og her gjennom tap av ære. Et slikt drap er alvorlig og kommer som en konsekvens av en alvorlig voldshandling. Voldshandlinger som defineres som nødvendige (Hovland, 2016). Fadime og Zeenats død viser til den mest alvorlige konsekvensen æresrelatert vold kan føre til. De faktumet at æresdrap finner sted er ikke å benekte, men det er også viktig å ha med seg at den æresrelaterte volden kan komme i flere ulike former. Felles for voldsutøvelsen er at den har som formål å forhindre eller gjenopprette tapet av ære.

Norsk lovgivning og internasjonale konvensjoner Norge har knyttet seg til sier at «Alle mennesker har rett til å leve sine liv i frihet fra negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse» (Kunnskapsdepartementet, 2021, s.10). Dette viser til at mennesker har rett til frihet fra kjønnslemlestelse, tvangsekteskap og æresrelatert vold. Menneskets rett på frihet gjennom disse er tydelige, men når det kommer til den negative sosiale kontrollen befinner man seg mer i en gråsoner. Fadime var en av dem som gikk ut i den svenske offentligheten for å dele familiehistorien. Hun ble symbolet på æreskulturen noen kvinner med innvandrerbakgrunn opplever, og satte fokus på dette i de nordiske landene (Mjaaland, 2018). Dette har også flere andre jenter gjort etter henne. Noen har gått ut med navn, mens andre har valgt og holde identiteten hemmelig. Felles for jentene er familiens frykt for at de skal bli som norske ungdommer. En av jentene viser til foreldrenes beskrivelse av de norske ungdommene som at de fester, drikker, ruser seg og får kjæreste (Aftenposten, 2018). Slik atferd aksepteres ikke da det påfører familien skam og ære tapes (Aftenposten, 2018). Ved denne beskrivelsen ser man at ære og skam er to sentrale begrep for det som kan vise til mekanismer som virker begrensende på retten til å leve et fritt liv. Jentenes beskrivelser av det kulturelle fenomenet samsvarer med kunnskapsdepartementets beskrivelser av ære og skam (Kunnskapsdepartementet, 2021, s.11).

Den dag i dag har man i Norge ingen sikre tall på hvor mange som utsettes for æresrelatert vold (Lillevik et al., 2019, s. 167). Alt tyder på at det er store mørketall da volden ofte er kamouflert

og vanskelig for hjelpeapparatet å oppdage (Lillevik et al., 2019, s. 167). Det er noe som hører familien og kollektivet til, noe som gjør at det ikke snakkes om utenfor dette fellesskapet (Lillevik et al., 2019, s. 167). Æresmotiv er så vanskelig for hjelpeapparatet at Høyesterett først anså dette som et hovedmotiv i straffesak i 2019 (Strand, 2019). Før dette fantes det ingen dommer som direkte kunne knytte voldshendelse(r) til ære. Det var kanskje den første domfellelsen hvor en så på ære som hovedmotivet, men absolutt ikke det eneste tilfellet hvor ære ble brukt for å legitimere negativ sosial kontroll og vold (Strand, 2019).

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Ære har vært et tema jeg lenge har vært nysgjerrig på. Det er en nysgjerrighet knyttet til selve fenomenet. Gjennom arbeid på krisesenter og praksis i barneverntjeneste var disse sakene de som utfordret yrkesutøvelsen mest. Det var saker jeg opplevde utfordrende, komplekse og ressurskrevende. For meg ble det viktig å sette meg ned for å forstå. Dersom jeg, i et senere hjelpeapparatet, skal fungere som ressurs i slike saker blir det viktig å ha med seg en forståelse for hvorfor denne type atferd utøves. En forståelse for bakgrunnen til at voldsutøvelsen finner sted. Dette både for å kunne hjelpe den voldsutsatte, men også for å kunne møte motparten med respekt. Ære er av sosialfaglig relevans da økt kompetanse på fenomenet vil kunne gjøre det mulig å oppfatte kjennetegn på æresrelatert vold, og helst i en så tidlig fase som mulig. Med kunnskap om hvordan det utarter seg er målet mitt at en klarer å identifisere tidlig for å kunne sette inn tiltak som beskytter barn og unge, samt deres rettigheter.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Antall som utsettes for æresrelatert vold er usikkert, og herav er det usikkert hvor mange barn og unge (Lillevik et al., 2019, s. 167). Vi er kjent med at det foregår, men likevel ikke kjent med omfanget. Denne usikkerheten danner grunnlaget i oppgaven og er bakgrunnen for at jeg velger å se på ære som bakgrunn for voldsutøvelsen, og ikke virkningene av voldsutøvelsen.

Problemstilling: På hvilken måte kan ære og skam være av betydning for voldsutøvelsen overfor barn og unge med krysskulturell bakgrunn?

Problemstillingen retter seg direkte mot barn og unge med krysskulturell bakgrunn og her hvordan ære er med på å påvirke voldsutøvelsen mot denne gruppen. Med bakgrunn i denne avgrensningen vil en utelukke voldsutøvelse mot andre familiemedlemmer, men er viktig å

presisere at dette ikke innebærer at den ikke finnes og er av betydning. Når det kommer til selve betegnelsen «krysskulturell bakgrunn» velges dette med bakgrunn i at jeg selv opplever det som et mer nøytralt begrep enn eksempelvis minoritetsbakgrunn. Ære anses som et kulturelt fenomen for å belyse en utfordring, ikke for å skape stigma eller annen lignende undertrykking overfor gruppen. Samtidig viser krysskulturell bakgrunn til forventninger fra ulike hold som kan gjøre livssituasjonen mer utfordrende enn ellers.

1.3 Begrepsavklaringer

1.3.1 Krysskulturell bakgrunn

I oppgaven skal jeg se på «barn og unge med krysskulturell bakgrunn». For å kunne gjøre dette må en si noe om hva det innebærer å ha krysskulturell bakgrunn og hva kultur er. Ved å ta i bruk Dahl sin dynamiske kulturforståelse ser en på kultur som «... ikke noe mennesket har, men noe posisjonerte individer gjør gjeldende i det sosiale spillet overfor andre mennesker.» (Dahl, 2015, s. 42). Det er situasjonen rundt mennesket og hvordan dette påvirker som blir aktuelt i denne oppgaven.

Salole (2020) er en av dem som sier noe om krysskulturelle barn og unge. Hun viser til at disse barna kjennetegnes ved at de «har levd eller lever med innflytelse fra to eller flere kulturer i en betydelig del av barne- og ungdomsårene» (Salole, 2020, s.31). En slik definisjon innebærer at barnet på et eller annet tidspunkt har levd med påvirkning fra to eller flere kulturer. Det trekkes frem at det må ha foregått en betydelig del av barne- og ungdomsårene, noe jeg tolker som at barnet har fått en tilhørighet til de ulike kulturene. På denne måten vil det ikke være tilstrekkelig med et ferieopphold, men er av mer langvarig karakter. Et krysskulturelt barn kan ut fra Saloles definisjon eksempelvis være barn som har foreldre med ikke-vestlig bakgrunn, hvor deres kultur er noe som preger hverdagen parallelt med den norske.

1.3.2 Vold

«Vold er enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutter å gjøre noe den vil» (Isdal, 2020, s.8).

Dette er definisjonen til Isdal (2020) og sier noe om at man får noen andre til å gjøre slik en selv ønsker, eller som de selv ikke ønsker, gjennom å utføre en handling mot dem. Han viser

videre til at denne handlingen kan forekomme i ulike former som fysisk-, seksuell-, materiell-, psykisk og latent vold. Denne definisjonen, og inndelingen, er den mest brukte i Norge og noe en finner igjen i de fleste offentlige dokument som omhandler hvordan en skal møte og bekjempe vold (Isdal, 2020, s.8). De ulike formene viser til hvordan volden kan treffe. Den kan være fysisk i form av slag, seksuell i form av overgrep, materiell ved å ødelegge gjenstander, psykisk ved å bryte ned gjennom ord eller latent ved uroen knyttet til når ny vold vil oppstå (Isdal, 2020, s.8).

I denne oppgaven vil det være den æresrelaterte volden som er i fokus. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) viser til dette som en voldsform i nære relasjoner hvor voldsutøvelsen foregår med bakgrunn i å beskytte familiens ære (Bufdir, 2018). Når en snakker om beskyttelse, viser en til det å beholde og opprettholde ære. Voldsmotivet er det som avgjør hvorvidt det er æresrelatert vold eller ei. Ulike voldsformer kan tas i bruk innenfor den æresrelaterte volden, men elementet for voldsutøvelsen er ære.

1.3.2.1 Sosial kontroll

Sosial kontroll kan defineres som «ulike forsøk på å få folk til å oppføre seg slik man mener folk bør oppføre seg» (Uglevik, 2019, s.14). Her ser en at sosial kontroll handler om å forsøke å endre atferden til noen med bakgrunn i normer som sier hva som er riktig. Når en skal forsøke å få folk til å oppføre seg slik en mener det bør vil det å ha noen grenser knyttet til normalatferd og avvik bli viktig. Rønneberg var en av dem som viste til at den sosiale kontrollen var en todelt prosess: en preventiv og en reaktiv. Den preventive sosiale kontrollen er den som ligger i forkant av den avvikende atferden gjennom eksempelvis oppdragelse, mens den reaktive sosiale kontrollen skjer gjennom at en griper inn når grensebrytende atferd har funnet sted (Rønneberg, 2000, s. 182).

Sosial kontroll er både positivt og negativt. Positivt i den forstand at den vedlikeholder den sosiale ordenen i et samfunn og gjennom at den regulerer mellommenneskelig samhandling (Rønneberg, 2000, s.182). Det er dermed helt nødvendig med sosial kontroll for at mennesker skal kunne samhandle best mulig. Negativ sosial kontroll på den andre siden kjennetegnes ved at en systematisk begrenser livsutfoldelsen til et annet menneske (Kunnskapsdepartementet, 2021, s.8). Dette kan blant annet utøves gjennom systematisk press, oppsyn, trusler eller bruk av tvang (Kunnskapsdepartementet, 2021, s.8). Begrensningene er dermed med å forhindre at en person kan foreta sine egne valg og dermed mister sin selvbestemmelsesrett og

medbestemmelsesrett. Tidligere ble det presisert at både norsk lovgivning og internasjonale konvensjoner sier noe om at mennesket skal få leve i frihet. En slik begrensning av individets rettigheter vil dermed kunne være ulovlig.

1.3.3 Ære

Den norske professoren Unni Wikan er en av dem som har skrevet en rekke kronikker og artikler om ære. Hun viser til ære som et «universelt begrep knyttet til edle, noble eller heltmodige handlinger som foretas med bakgrunn i verdi i egne og andres øyne, selvrespekt og sosial respekt» (Wikan, 2008, s.9). Med bakgrunn i denne definisjonen kan en forestille seg ære som handlinger med formål å forebygge eller gjenopprette verdi, selvrespekt og sosial respekt. Dette underbygger kunnskapsdepartementet ved å se på æresrelatert vold som «vold utløst av familiens eller gruppens behov for å ivareta eller gjenopprette ære og anseelse» (Kunnskapsdepartementet, 2021, s.8). I æreskulturer er det viktig å ha et godt navn og rykte, noe som kommer i form av ære (Friberg & Bjørnset, 2019, s.25). Det er menneskene rundt en som avgjør hvorvidt en har ære eller ei, dette da en ikke innehar dette i utgangspunktet (Friberg & Bjørnset, 2019, s.25). Med bakgrunn i dette vil en dermed ikke ha ære dersom andre ikke har gitt en det. Dersom en ikke har ære vil en ha skam (Friberg & Bjørnset, 2019, s.25).

Det er store variasjoner på individ- og familienivå når det kommer til ære og skam (Friberg & Bjørnset, 2019, s.25). Det er altså forskjell mellom både individer og familier hvor sterkt disse forestillingene står. Oppdaget normbrytende atferd eller rykter om dette kan påvirke hele familiens sosiale status (Friberg & Bjørnset, 2019, s.133). En er her ikke avhengig av å selv ha en atferd som bryter med normene, men andres atferd påvirker også. Det er en kollektiv oppgave å passe på at et godt rykte bevares, og viktigst av alt at en forhindrer et dårlig rykte som gjør at familien taper ære og påføres skam (Bredal, 2017).

Ære og skam blir i oppgaven vist til som et kulturelt fenomen. Bakgrunnen for dette er at en ser på den æresrelaterte volden som behovet familien eller gruppen har for ivaretagelse eller gjenopprettelse av ære. Her ser en et fellesskap/kollektiv hvor alle er aktive deltakere som forventes å følge kulturens normer og regler. Æreskulturen en viser til her er ikke direkte forenelig med den norske kulturen, men dette innebærer likevel ikke slik jeg ser det at den norske kulturen ikke har ære og skam. Ære og skam er gjerne ikke ordene en bruker, men noen likhet knyttet til følelse kan en likevel tenkes å finne. Eksempelvis kom jeg over en artikkel i avisen nylig hvor en viste til det å redde ansikt gjennom å prøve å komme med en god løsning

i etterkant av en dårlig vurdering. Her brukte en det å redde ansikt gjennom å komme seg best mulig ut av en situasjon ved å endre beslutningsgrunnlaget hvor en i utgangspunktet hadde trådd feil. Her ser en at ære og det å bli påført skam kan skje alle, men ære som fenomen er likevel noe som knyttes opp mot kultur (Fosshagen, 2020). Det kan fremstå som ærestenkning står sterkere i noen kulturer enn andre, og her særlig i Midtøsten og vest-Asia (Björktomta, 2019, s.453 og Strid et al., 2021, s.5).

1.3.4 Patriarkalsk familiestruktur

En patriarkalsk familiestruktur kjennetegnes ved at det foreligger et kjønns- og aldershierarki hvor menn er over kvinnene, og eldre over yngre (Bufdir, 2018). Med denne kjønns- og aldershierakiske inndelingen vil dermed far være familiens overhode. Under vil en eventuell sønn være før mor. Nederst på rangstigen vil datter være og det er forventet at hun viser respekt for eldre, utviser lydighet og underdanighet (Bufdir, 2018). I den patriarkalske familiestrukturen er ære særlig viktig og denne er ofte knyttet opp mot mannens evne til å beskytte familien og dens rykte (Bufdir, 2018). Her kreves det at kvinner blant annet er seksuelt rene og kler seg sømmelig.

1.4 Formålet med oppgaven

I Norge lever mange ulike kulturer side om side. Sammen med ulike kulturer kommer det ulike kulturelle- og sosiale regler som medlemmene må forholde seg til for å få innpass. Som barnevernpedagog vil en møte mange ulike kulturer, og derav også kulturer hvor ære står sterkt. Formålet med denne oppgaven er å skaffe seg innsikt i hvordan æreskultur påvirker hverdagen til barn og unge med krysskulturell bakgrunn. Dette gjøres ved å se på bakgrunnen for æresrelatert vold. Ved å opparbeide seg en forståelse for årsaker til at voldsutøvelsen finner sted er målet at jeg som barnevernpedagog vil kunne møte gruppen på en bedre måte enn uten kunnskapen. Møte dem med forståelse og respekt, samtidig som en arbeider mot løsninger som er til det beste for barnet. Økt kunnskap bidrar også til å kunne arbeide forebyggende, samt at det videre kan være med på å gjøre at en oppdager mønstre som kan øke faren for eventuelle uønskede hendelser. Kunnskap kan altså bidra til å forhindre uønskede hendelser før de inntreffer, men også være med på å gjøre en tryggere i situasjoner hvor et barn eller en ungdom utsettes for æresrelatert vold.

Temaet æresrelatert vold er relevant og her kanskje særlig da barneverntjenesten de siste årene har fått kritikk for å ikke ta nok hensyn til kulturforskjeller (Castello, 2018). De ansatte kritiseres for å vise for lite kultursensitivitet, samtidig som at forståelsen av kulturen preges av en kulturalisering (Castello, 2018). Når det kommer til de ansattes kulturalisering knyttes dette en del opp mot det kollektivistiske oppdragelsessystemet og manglende forståelse her (Castello, 2018). De ansattes kunnskap vil dermed kunne være med på å avgjøre hvorvidt utfallet av saken blir, noe som er bekymringsverdig for å sikre likhetsprinsippet om at like saker skal behandles likt. Jeg har et ønske om at de menneskene jeg møter i mitt arbeid skal oppleve en forståelse for deres kultur, selv om dette ikke alltid vil innebære en aksept for utøvelsen. Her blant annet gjennom forståelse for mekanismene bak æresrelatert vold, men ikke en aksept for handlinger som er lovstridige knyttet til dette.

2.0 Faglig kunnskap

For å kunne si noe om betydningen ære har for voldsutøvelse blir det å ha et faglig kunnskapsgrunnlag sentralt. Et grunnlag hvor en knytter sammen problemstillingen og metode med analyse og diskusjon. Det brukes for å si noe om funn i forskningsartiklene. I denne oppgaven er det Hofstedes teori om individualisme og kollektivism, Goffmans rolleteori og Isdals karakteristiske mønstre for vold som blir kunnskapsgrunnlaget. Bakgrunnen for valg av teoriene ligger i deres beskrivelse av samfunnet og bakgrunn for hvorfor mennesket handler slik det gjør. Hofstedes teori om individualisme og kollektivism viser til kulturelle forskjeller og her hvordan disse påvirker ens oppførsel. Goffmanns rolleteori er en avviksteori med formål å si noe om hvordan en forstår avvik. Til slutt skal en se på Isdals karakteristiske mønstre for vold som sier noe om hvordan en forklarer voldsutøvelse. Målet er at en senere skal kunne ta i bruk disse for si noe om hvorfor voldsutøvelse knyttet til ære finner sted mot barn og unge.

2.1 Hofstedes teori om individualisme vs kollektivism

En teori knyttet til strukturer i samfunnet, og i familien, er Hofstede (2010) sin teori om individualisme og kollektivism. En individualistisk familie kjennetegnes ved kjernefamielstruktur, mens en kollektivistisk familie ved en utvidet famielstruktur (Hofstede et al., 2010, s.106). En skiller altså rundt hvor mange nære en har rundt seg. En kjernefamilie vil innebære mor, far og barn. Den utvidede famielstruktur derimot inkluderer eksempelvis besteforeldre, tanter og onkler i tillegg til mor, far og barn. Hofstede er en av dem som viser til at en utvidet famielstruktur ofte kan innebære en patriarkalsk famielstruktur, og her gjennom at familiens overhode har et ansvar i å utøve sterk moralsk autoritet (Hofstede et al., 2010, s.104).

I en individualistisk familie med kjernefamielstruktur er det ønskelig at barnet skal reflektere, være selvstendig og skaffe seg egne meninger (Hofstede et al., 2010, s.107). Foreldre oppmuntrer dermed barnet til å stille kritiske spørsmål og skape sine egne meninger. Individualistiske kulturer og skyld er noe som henger sammen. Skylden oppstår ved at en bryter samfunnets regler og normer og er nært knyttet til selvfølelsen (Hofstede et al., 2010, s.110-111). Det er her følelser ved en selv som står sentralt. Et kjennetegn ved den individualistiske strukturen er at hver og en har et større ansvar for seg selv og hvor det å klare seg uten hjelp av andre anses som viktig (Hofstede et al., 2010, s.113). Strukturen som en ser her kan knyttes opp mot vestlige land.

En kollektivistisk familiestruktur kjennetegnes ved at barnet overtar voksnes meninger og knyttes ofte til ikke-vestlige land (Hofstede et al., 2010, s.107). Her er det ikke rom for at barnet kan ha egne meninger (Hofstede et al., 2010, s.107). I tilfeller hvor barnet gjentatte ganger ytrer personlige meninger anses en at de har dårlig karakter (Hofstede et al., 2010, s.107). Slike ytringer kan det være mulig å tenke seg at kan skape uro i en familie. Som følge av respekten knyttet til familiens meninger er valg av ekteskaps partnere viktig for ikke bare en selv, men også hele familien (Hofstede et al., 2010, s.111). En slik respekt krever at personer som ønsker å inngå ekteskap inkluderer begge familiene og at de kommer til enighet om hvorvidt det skal finne sted eller ei. Med bakgrunn i dette vil det kunne stride mot viktige familienormer å inngå ekteskap uten å inkludere familien. Kollektivistiske kulturer setter storfamilien, gruppen og det sosiale nettverket foran alt (Dahl, 2019). Kollektivet setter rammene for hva som anses som ønsket atferd og ikke (Dahl, 2019). Nært knyttet opp mot kollektivistiske kulturer finner en dermed ordet skam, noe som skiller seg fra de individualistiske kulturene hvor skyld er en større del (Hofstede et al., 2010, s.110). Skam knyttes til den kollektive forpliktelsen man har og følelsen av å ha krenket reglene her (Hofstede et al., 2010, s.110). Dersom en ikke viser forventet atferd vil dette innebære at en kan påføres skam (Dahl, 2019). Opplevelsen av skam henger dermed sammen med hvorvidt overtredelsen oppdages eller ei (Hofstede et al., 2010, s.110). Ved å foreta en overtredelse uten å bli oppdaget, vil en ikke nødvendigvis føle på skam. I forlengelsen av skam finner man det å «tape ansikt», noe som innebærer at ens egne, eller personer knyttet til en, foretar seg handlinger som ikke oppfyller kravene den sosiale posisjonen ens krever (Hofstede et al., 2010, s.110).

Teorien til Hofstede knyttet til individualisme og kollektivismen er blitt kritisert fra flere hold. Kritikken bygger blant annet på at den er forenklet og at dimensjonene burde utvides for å være mer treffende (Hofstede, 2011, s.21). Teorien kritiseres også for at en tar i bruk land for å vise til kulturelle enheter, samtidig som at den bygger på en forståelse av land på 1970-tallet (Hofstede, 2011, s.21). På tross av kritikken som rettes mot teorien tas den i bruk for å vise til skiller mellom ulike kulturer. Det er viktig å være bevisst over at det ikke nødvendigvis er enten-eller, men kan anses som et utgangspunkt for en forståelse av noen av skillene mellom ulike kulturer.

2.2 Sosiale avvik

Når en snakker om avvik viser man til atferd som skiller seg ut fra det normale eller gjennomsnittlige (Rønneberg, 2000, s. 228). Atferden kan dermed både være i positiv- og negativ forstand. Videre i denne oppgaven skal jeg se på sosiale avvik gjennom atferd som bryter med lover, regler og sosiale normer (Skog, 2006, s.16). Det er atferd som ikke er forenelig med det som er forventet i samfunnet eller gruppen. En handler utover det som er forventet og dermed vil mennesket rundt en gi en negativ reaksjon (Skog, 2006, s.16). Hva som anses som et avvik defineres av hvem som setter grensene og hvilken situasjon handlingen finner sted i (Rønneberg, 2000, s. 192).

I avviksosiologien er det tre elementer som er med på å danne utgangspunktet for hvorvidt det er et sosialt avvik: (1) det foreligger en sosial norm som forbyr eller pålegger medlemmene noe, (2) noen bryter med denne normen, og (3) det foreligger en negativ sanksjon av en eller annen form dersom normbruddet oppdages (Skog, 2006, s.17). Oppfatningen av alvorlighetsgraden på normbruddet vil ofte gjenspeile sanksjonene (Skog, 2006, s.17). Fokuset ligger her på handlingene som anses som sosialt avvikende, men i denne oppgaven er det også helt essensielt å ha med seg at personer også kan defineres som avvikere (Skog, 2006, s.18). Noen handlinger fører til at et menneske får et stempel, noe som kan påvirke personen i negativ forstand (Skog, 2006, s.18).

2.2.1 Goffmans rolleteori

En annen avviksteori er det sosiologen Erving Goffmann som står for. Teorien tar i bruk det dramaturgiske perspektivet for å si noe om hvordan vi mennesker presenterer oss for andre og hvordan vi stigmatiseres (Goffman, 1992, s.9). Når en snakker om stigmatisering viser en til at mennesket holdes utenfor det sosiale fellesskapet og ikke blir fullstendig akseptert av dette (Goffman, 1975, s.14). Ved å se på Goffman sin rolleteori vil en derfor kunne si noe om hvorfor mennesket merkes i negativ forstand i sosiale sammenhenger.

Teorien viser til rollene en påtar seg i dagliglivet og hvordan en bruker disse aktivt for å styre inntrykket andre får av en selv (Goffman, 1992, s.9). Videre viser Goffman (1992) til rollen som todelt gjennom det en kaller en fasade som både inneholder det ytre og manerer. De ytre viser til personens sosiale status, mens manerene er personens atferd (Goffman, 1992, s.27). Fasaden til en person vil dermed både påvirkes av hvilke forventninger den sosiale statusen

innehar og hvorvidt en person handler etter forventningene. Det motsatte av fasaden er baksiden og denne referer til det skjulte området hvor en kan utvise atferd som ikke er ment for offentligheten (Goffman, 1992, s.105). Her ser man et tydelig skille knyttet til atferd ment for det offentlige rom og i den private sfæren. En kan tenke seg at atferden en viser på baksiden må være av en slik karakter at en ikke risikerer at denne kan bli synlig for andre i det offentlige rom, slik at dette igjen ikke vil ha mulighet til å påvirke fasaden. Vi mennesker har et ønske om å passe inn og dermed ønsker vi å fremheve de ønskede sidene og skjule de som ikke passer helt inn (Goffman, 1992, s.98). Likevel er det slik noen ganger at uønsket atferd blir oppdaget av det offentlige, noe som kan være skadelig for rollen ens (Goffman, 1992, s.174). Her blir det å forebygge slike hendelser, men også det å kunne redde seg inn viktig.

For å kunne stigmatisere et menneske er en helt avhengig av at en oppdager normbruddet (Skog, 2006, s.17). Et stigma handler om det å stemple i negativ forstand (Goffman, 2009, s.43). En gir mennesket et merke. Ved å gi et menneske et merke vil samfunnet praktisere ved å ta avstand fra dette mennesket gjennom ubevisst diskriminering (Goffman, 1975, s.18). Når det er slik at en må oppdage normbruddet åpner det seg også opp for at noen ikke oppdages, på tross av at de har eller har hatt normbrytende atferd. Goffman omtaler dette som å passere (Kanuha, 1999, s.29).

2.3 Isdals voldsforståelse

Isdal (2020) er en av dem som viser til at mennesket har behov for å tillegge mening i både egen og andres atferd – attribusjon. Når det kommer til vold kan en tenke seg at dette vil være særlig vanskelig, da det ofte anses som noe primitivt og ondt. Mennesket har behov for noen holdepunkter som er med på å rettferdiggjøre voldsutøvelsen overfor andre mennesker. En slik meningsskaping anses som en forsvarsmekanisme (Isdal, 2020, s.210). Ved å tillegge volden mening vil det også være med på å opprettholde voldshandlinger (Isdal, 2020, s.211). Det å skaffe seg en forståelse for årsaken bak voldsepisoden(e) vil dermed kunne tenkes å være viktig for å hjelpe å forebygge nye. Når det kommer til selve forklaringen og forståelsen av voldsutøvelse deler Isdal disse inn i ulike kategorier: skjebneforklaring, usynliggjøring, normalisering, rettighetstenkning, overforenkling, eksternalisering, bagatellisering og fragmentering (Isdal, 2020, s.210). Videre skal vi se på rettighetstenkning, overforenkling og eksternalisering. Bakgrunnen for dette er at disse er de mest relevante for å kunne besvare problemstillingen.

2.3.1 Rettighetstenkning

Rettighetstenkning kjennetegnes ved at volden betegnes som uproblematisk grunnet egne rettigheter (Isdal, 2020, s.223). Her bruker man altså de rettighetene man har for å legitimere volden. Disse rettighetene kan være knyttet til voldsutøvers posisjon (Isdal, 2020, s.223). En kan ut fra posisjon dermed mene at en har rettighet for voldsutøvelse for å utøve de pliktene en har i denne posisjonen. Rettighetstenkningen kan også knyttes nært opp mot troen på at voldsutøvelsen forekommer for en god sak, troen på at en selv har sannheten (Isdal, 2020, s.224). Et annet viktig moment i rettighetstenkningen er tanken om at en selv har et sannhetsmonopol, noe som dermed gjør at vold er både en rettighet og plikt en har og rettferdiggjør dette brutaliteten (Isdal, 2020, s.224). Isdal trekker frem at desto mer rigid en person er i troen på at en forvalter de reglene som er riktige, desto større vil muligheten for vold være (Isdal, 2020, s.225). Det er altså mer bekymringsverdig om en person følger regler strengt og hvor regelbrudd må straffes. En kan tenke seg at desto sterkere æreskultur en familie har, desto større vil sjansen være for at voldsutøvelse finner sted for å beskytte seg fra regelbrudd. Systemer med hierarkisk maktstruktur vil også være særlig sårbare for voldshandlinger (Isdal, 2020, s.226).

2.3.2 Overforenkling

Når en overforenkler viser en til at en vurderer handlingen ut fra at det kun finnes to alternativer (Isdal, 2020, s.227). Det blir et valg om enten-eller og dette vil ofte gjøre at en ikke har noe valg (Isdal, 2020, s.227). I tilfeller hvor overforenkling tas i bruk som forklaring på voldsutøvelse er det ikke uvanlig at tenkningen og argumentasjonen voldsutøver foretar seg overføres til offeret (Isdal, 2020, s.228). En kan tenke seg at dersom en forelder utøver æresvold og med begrunnelsen at de ikke hadde noe annet valg enn å utøve denne for å beholde ære, vil det være en forklaring og forståelse som er overforenklet. Strenge rollekrav er også med på å øke muligheten for overforenkling og derav vold (Isdal, 2020, s. 229).

2.3.3 Eksternalisering

Eksternalisering viser til at en forklarer egne handlinger gjennom forhold utenfor seg selv og skal være den vanligste måten å tillegge voldshandlinger mening (Isdal, 2020, s.231). I denne sammenheng er det at en blir provosert den vanligste årsaksforklaringen til at voldshandlingen fant sted (Isdal, 2020, s.231). Her ser en at volden forekommer som en reaksjon på en annens

handling. Kan tenke seg at en dermed vil forklare at volden ikke hadde funnet sted dersom motparten ikke hadde utvist atferden.

3.0 Metode

3.1 Valg av metode

Vilhelm Aubert i Dalland (2020) viser til metode som et middel en tar i bruk for å løse problemer og som hjelper oss til å komme frem til ny kunnskap. For å få svar på det en lurer på, herav problemstillingen, blir metodevalget viktig da det er denne som bidrar til å belyse fenomenet (Dalland, 2020, s.53-54). Det er altså metoden som avgjør hvilken informasjon en vil sitte igjen med. Dalland sier noe om at valg av metode ofte vil avhenge av hva en tenker er den ideelle fremgangsmåten og hva som viser seg å være praktisk gjennomførbart. Her kommer etiske vurderinger, forskerens beherskelse av metodene, og hva som er økonomisk og tidsmessig realistisk inn (Dalland, 2020, s. 56). En ser her at det ikke bare er å velge en metode, men en må sette seg inn i hva dette vil ha å si rent praktisk.

Når en skal velge metode kan en tenke seg at det vil være gunstig å se på hva de ulike metodene kan tilby. Bakgrunnen for dette er, som vist tidligere, at en vil sitte igjen med ulikt datamateriale ut fra metodevalg. I all hovedsak skiller en mellom tre ulike metodetyper – kvantitativ, kvalitativ og litteraturstudie. De ulike metodene har sine fordeler og ulemper og dermed blir det viktig å foreta en vurdering knyttet til hvilken data en innhenter. Fordelen med å velge en kvantitativ metode er at en får data som viser til målbare enheter (Dalland, 2020, s. 54). Her vil det dermed bli mulig å tallfeste for å kunne si noe om eksempelvis forekomsten av et fenomen. På den andre siden har man kvalitative metoder med det formålet å få meninger og opplevelser som ikke lar seg tallfeste (Dalland, 2020, s.54). Velger en å foreta seg litteraturstudie vil en innhente allerede innsamlet datamateriale, noe jeg skal se nærmere på i del 3.2.

Uavhengig av valg av metode skal datainnsamlingen være relevant for problemstillingen (Dalland, 2020, s.63). En velger ikke en metode fordi den virket som den enkleste eller morsomste å gjennomføre, en velger metode med bakgrunn i hva som svarer best på problemstillingen. Her ser en at problemstillingen er det som styrer metodevalget, på tross av at det er momenter som eksempelvis tid og metodeferdigheter som må vektlegges når valget skal tas (Dalland, s.193).

3.2 Litteraturstudie som metode

Litteraturstudie som metode kjennetegnes ved at en innhenter datamateriale fra forskning som allerede er gjennomført av andre (Aveyard, 2019, s.2). En finner dette datamaterialet gjennom

å foreta omfattende søk for så å videre tolke datainnsamlingen en finner (Aveyard, 2019, s.2). Det omfattende søket foretas da en ønsker å finne forskning som er relevant for valgt problemstilling. Når en begynner å gjennomføre litteratursøk vil en ofte se at det finnes mye forskning innenfor de ulike feltene, men her blir det viktig at en har med seg problemstilling som bakgrunn for valgene av datamateriale. Det valgte datamaterialet skal være med på å svare på problemstilling. Ved valg av litteraturstudie som metode får en se en helhet gjennom å sette de ulike forskningsartiklene i en sammenheng (Aveyard, 2019, s.2).

Når det kommer til metodevalg, har jeg valgt litteraturstudie. Bakgrunnen for valget er at jeg gjennom denne metoden blant annet har mulighet til å svare på problemstillingen min med utgangspunkt i forskningsartikler. Dersom jeg hadde valgt kvalitativ eller kvantitativ metode ville jeg ikke kunnet snakket direkte med barn, med tanke på lovgivningen som regulerer intervju og spørreundersøkelser for barn under 16 år (Folkehelseinstituttet, 2018). Et slikt valg ville gått på bekostning av førstehåndskilder. Muligheten til å intervju foreldre eller unge voksne gjennom kvalitativt studie ble vurdert, men så raskt at det å få informanter til en slik undersøkelse kunne bli krevende. Jeg anså det som krevende i den forstand at foreldre skulle snakke om voldsutøvelse mot egne barn. Dersom jeg tok unge voksne som selv har levd med æresnormer kunne jeg risikere at de under intervjuet fikk noen form for reaksjoner. Hvordan ville jeg som student være i stand til å håndtere dette ble et viktig spørsmål. Håndtering både i situasjonen og i ettertid var noe som veide sterkt sammen med belastningen informantene ville kunne påføres. Jeg ønsket ikke at informantene skulle risikere å utsettes for ubehag eller fare dersom de stilte til intervju. Med bakgrunn i vurderingene som vist til over anså jeg det ikke å være etisk forsvarlig at jeg som student foretok intervju direkte med personer i kulturer hvor ære står sterkt. Jeg kunne ha snakket med minoritetsrådgivere, men anser det som vanskelig å kunne svare på oppgaven slik den står i dag da deres informasjon ville vært en tolkning av situasjoner de har opplevd.

3.3 Datainnsamling

Søkene etter fagartikler ble gjort mellom 13.januar 2022 og 24.januar 2022. På veien mot å finne relevante artikler ble både Oria og Academic Search Ultimate EBSCO tatt i bruk. Oria var databasen som ble brukt først før jeg gikk over til Academic Search Ultimate grunnet unøyaktige treff. I begge databasene ble det foretatt søk på både norsk og engelsk. Søkeordene ble kombinert med søkeoperatørene OG/AND og ELLER/OR. På denne måten kunne søkeord kombineres ved bruk av OG/AND slik at en sikret resultat som inneholdt treff på begge

søkeordene. Videre ble ELLER/OR brukt for å legge inn synonymer for å unngå å gå glipp av viktige fagartikler. Søkeordene ble nøye utvalgt ut fra noen inklusjons- og eksklusjonskriterier.

Avgrensningene under 3.2.1 var avgjørende for artiklene som ble valgt. Alle artiklene har til felles at det er brukt god tid i vurderingen knyttet til hvorvidt de oppfyller satte kriterier. Prosessen foregikk slik at det ble foretatt søk før vurdering rundt hvorvidt overskriftene hadde noe med temaet å gjøre. I de tilfellene hvor svaret på dette var ja ble sammendraget til artikkelen lest og igjen sett opp mot gjeldende inklusjons- og eksklusjonskriterier. Dersom funnet viste seg å være relevant ble artikkelen lagret og lest i sin helhet.

3.3.1 Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Ved valg av litteraturstudie måtte jeg ta stilling til hvilken forskning jeg ønsket å ta utgangspunkt i. Dette ble gjort ved å ta i bruk inklusjons- og eksklusjonskriterier. Målet med disse var at jeg skulle klare å skille ut relevante artikler for min oppgave. Inklusjonskriterier innebærer krav som må oppfylles, men eksklusjonskriteriene beskriver hva som ikke skal være med (Norges ledende helseoppslagsverk, 2021). Gjennomgående for inklusjonskriteriene var at artiklene ga relevante svar for problemstillingen, var fagfellevurdert, gjort i land med kultur som hadde direkte overføringsverdi til Norge og at artikkelen var publisert på et språk som enkelt kan forstås. Skandinavisk språk og engelsk ble vurdert å være aktuelle. Begrepet ære ble dermed viktige i de omfattende søkene som ble gjort. Det ble ikke satt noen krav om at forskningen måtte være fra Norge, men i land med umiddelbar geografisk nærhet. Skandinavia ble raskt tatt inn som et inklusjonskriterie da jeg anser at denne kulturen er relativt lik den norske på tross av at det finnes forskjeller. I tillegg til de definerte kriteriene var det også et ønske at artiklene skulle være fra de siste fem årene, noe som viste seg å være vanskelig. Det ble dermed tatt en vurdering på at forskning som var noen få år eldre enn de ønskede fem årene kunne brukes, men kun dersom det ikke var nyere forskning som omhandlet samme problemstilling. Artikler som ikke har innslag av informasjon knyttet til barn under 18 år ble ekskluderes bort. Dette da jeg anser denne informasjonen som helt vesentlig for å kunne si noe om voldsutøvelsen mot barn og unge.

Uten å sette et eksklusjonskriterie var det et ønske at forskningsartiklene skulle ha kvalitativ undersøkelse som metode. Bakgrunnen for dette var tanken om at det ville gi en dypere forståelse for fenomenet enn studier med kvantitativ tilnærming. Derimot ble ikke kvantitativ metode utelukket helt, men ville kun bli aktuelle dersom de gav informasjon om eksempelvis

mønstre og utbredelse. Dersom kvantitativ metode skulle tas i bruk var dette for å supplere kvalitative intervju for å underbygge funn her. Hovedfokuset for oppgaven ligger på betydningen ære har for voldsutøvelsen, noe jeg ikke ser at kvantitativ metode kan svare på alene.

3.3.2 Litteratursøk

Søk etter litteratur startet raskt og viste seg å være en tidkrevende prosess. Oria og Academic Search Ultimate var databasene som ble brukt. På tross av flere, og omfattende, søk ble det raskt oppdaget at det forelå minimalt med forskning på æresrelatert vold. Det å finne norske forskningsartikler om dette var vanskelig og søket ble raskt utvidet til å også inneholde engelske artikler. Ved bruk av Oria som database ble en sittende igjen med flere hundre treff, noe som gjorde det vanskelig å gå gjennom alle. Jeg gikk gjennom en del av disse ved å gå inn på overskrifter som vekket interesse knyttet til problemstillingen. Etter lang tid og mange søk på Oria, hvor det kun var de samme artiklene som vekket interesse gikk jeg over til å bruke databasen Academic Search Ultimate. Her ble mange av de samme søkeordene brukt, men med færre treff. Treffene var færre, men med større treffsikkerhet. På tross av færre treff så jeg at det var de samme treffene som vekket interessante i Oria tidligere i søkeprosessen.

For å velge ut søkeord tok jeg utgangspunkt i egenvalgt problemstilling i kombinasjon med inklusjons- og eksklusjonskriteriene. I denne utvelgelsesprosessen ble det foretatt mange søk i Oria for å finne ut hvilke søkeord som gav mest treffsikre treff for min oppgave. Det var ingen søk som ble foretatt uten nøye utvelgelse, men ble raskt tydelig at ordet «kultur» sammen med synonymer til dette gav mange artikler og gjorde det hele veldig uoversiktlig. Dermed ble dette ekskludert i søkene som ble gjort. Søkeordene som til slutt ble ansett som viktige for å finne ønskede artikler var «honor», «honor OR shame», «honor based violence OR honor related violence», «violence OR aggression OR hostility OR violent OR anger OR aggressive behavior» og «norway OR sweden OR denmark OR finland OR iceland OR Scandinavia». Måten jeg gikk frem for å finne artiklene var å bruke ulike kombinasjoner av søkeordene som vist til over.

Et av de første søkene jeg gjorde var «(honor OR shame) AND (violence OR aggression OR hostility OR violent OR anger OR aggressive behavior) AND (norway OR sweden OR denmark OR finland OR iceland OR scandinavia)» i database Academic Search ultimate og socINDEX med full tekst. Videre begrenset jeg søket til å kun omfatte artikler fra 2016 til 2022 og academic

journals. Dette gav meg 68 treff, noe som gjorde at kun overskriftene ble lest i utgangspunktet. Det ble funnet et par artikler som vekket interesse for min oppgave og her ble også sammendragene lest. Dette søket gjorde at jeg fant artikkelen «Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chasity».

I samme database som over fortsatte jeg å gjøre litteratursøk. Denne gangen var søket «honor AND (norway OR sweden OR denmark OR finland OR iceland OR scandinavia)» med begrensning til å kun omfatte artikler fra 2016 til 2022. Dette søket gav 28 treff, og overskriftene ble nok en gang et utgangspunkt for å se om det var noen artikler som virket interessante. Videre ble det lest sammendraget på syv artikler, hvor jeg ble stående med to artikler til oppgaven: «Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chasity» og «Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden».

Et søk som viste seg å være svært treffende for artiklene jeg ønsket var «honor related violence OR honor based violence» AND (norway OR sweden OR denmark OR finland OR iceland OR scandinavia)”. Dette ble foretatt i samme database og med samme begrensninger som de over. Dette gav meg syv treff. Her hadde jeg mulighet til å lese alle sammendragene og nok en gang var det artiklene «Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chasity» og «Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden» som kunne være med å svare på oppgavens problemstilling. I og med at søket ble ansett som så treffende ble årstallsbegrensningen endret til å kunne inneholde artikler fra 2015 til 2022. Vurderingen ble tatt på bakgrunn av få treff i den tidligere satte tidsperioden. Det ble åtte treff på søket, en artikkel vekket interesse. Artikkelen «Fear of the Loss of Honor: Implications of Honor-Based Violence for the Development of Youth and Their Families». Etter å ha sett nærmere på artikkelen viser den seg å være fra 2014, men vurderer likevel at den bør brukes for den inneholder funn som anses som viktige. Det er ikke funnet artikler av nyere tid som anses å ha funn som kan likestilles med de i den valgte artikkelen.

3.4 Analyse av artiklene ved hjelp av oversiktstabell

For å systematisere artiklene har jeg valgt å bruke en oversiktstabell. Bakgrunnen for dette er Aveyard. Hun trekker oversiktstabell frem som et godt hjelpemiddel for å sortere og systematisere (Aveyard, 2019, s. 137). Tabellen nedenfor er ment å brukes for å sette de ulike

artiklene opp mot hverandre slik at en ser likheter og forskjeller i metode, respondenter, alder og temaer. Temaene som er trukket ut er de samme som artikkelen selv oppgir som nøkkelord. Nøkkelordene ble gjennomgått for å se om jeg burde inkludere flere eller fjerne noen av de som sto.

Navn, år og land	Tittel	Formål	Metode	Respondenter	Alder	Sentrale temaer
Sedem & Ferrer-Wreder, 2014, Sverige	Fear of the Loss of Honor: Implications of Honor-Based Violence for the Development of Youth and Their Families	Artikkelen ønsker å se på hovedfunnene i et svensk forskningsprogram knyttet til æresrelatert vold.	Kvalitativ metode hvor en foretok intervjuer. Intervjuene ble primært foretatt en gang, men i noen tilfeller ble det gjennomført flere intervjuer enn ett.	23 jenter/unge kvinner i Sverige med innvandrerbakgrunn og deres familiemedlemmer. Felles for respondentene var at de opplevde æresrelaterte konflikter og/eller vold. Et av tilfellene resulterte i drap.	Ukjent, annet enn at det var jenter og unge kvinner.	Frykt, ære, vold, ungdomsårene, foreldre-barn relasjon og innvandrerbakgrunn
Björktomt, 2019, Sverige	Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chasity	Artikkelen undersøker utartelsen av æresrelatert vold i hjemmet. Hvilke former for vold og hvordan disse er relatert til hverandre, samt ser på forskjeller og likheter med ikke-æresrelatert vold.	Kvalitativ metode gjennom intervjuer med unge kvinner som hadde informert hjelpeapparatet om at de en annen person tok kontroll over deres sosiale liv eller seksualitet.	11 unge kvinnelige ofre med foreldre som ikke var født i Sverige.	16-20 år	Æresrelatert vold, symbolsk vold, kontroll, unge kvinner, patriarkalsk familie, ærbarhet, ære og kvalitativ metode
Strid, Baianstovu & Enelo, 2021, Sverige	Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden	Artikkelen undersøker utbredelsen og mønstrene for æresrelatert vold og undertrykkelse.	Kvantitativ metode hvor en analyserer selvrapporterte erfaringer fra ungdom i Sverige. Materialet er samlet inn gjennom tre	6002 15-åringer og 239 eksperter og ofre/overlevende utsatt for æresrelatert vold og undertrykkelse	15-åringer i tillegg til et utvalg med eksperter/ofre/overlevende hvor alder er ukjent.	Kjønn, æresrelatert vold, feministiske voldsstudier, interseksjonalitet, isolasjon og mobilitet

			undersøkelser av 15-åringer. Er også foretatt intervju av eksperter og ofre/overlevende.			
--	--	--	--	--	--	--

3.5 Presentasjon av forskningsartikler

De tre fagartiklene som er valgt for å kunne besvare problemstillingen vil videre presenteres gjennom korte sammendrag. Sammendragene vil alle inneholde forskningens formål, metode, hovedfunn og konklusjon.

Artikkel 1 (Sverige): *Fear of the Loss of Honor: Implications of Honor-Based Violence for the Development of Youth and Their Families* av Sedem, M. & Ferrer-Wreder, L. (2014).

Sammendrag: Bakgrunnen for artikkelen er at flere land rapporterer om æresrelatert vold, noe som gjør at en ser på det som en global bekymring. Gjennom forskningen ønsker en å skaffe seg dypere forståelse for æresrelatert vold gjennom de involvertes perspektiv. Forskningen foregikk i Sverige og tok utgangspunkt i kvalitative intervju med jenter/unge kvinner og deres familie. Felles for deltakergruppen var at jentene/de unge kvinnene opplevde æresrelaterte konflikter og/eller vold, samt at deres familie hadde innvandrerbakgrunn. Hovedfunnet i forskningen var at frykt spilte en stor rolle, men at denne var ulik for de ulike partene. Jentenes frykt var i stor grad knyttet til deres forhold til foreldrene. Nevnes at det er en særlig vanskelig relasjon mellom døtre og mødre da en opplever at mor stiller seg ved siden av far. Mødrenes frykt var knyttet til jentenes forandringer i puberteten og her særlig rundt normbrytende oppførsel. Er spesielt viktig at døtrene er jomfruer når de gifter seg. Rykter knyttet til døtrenes atferd og dens mulighet til å ødelegge familiens rykte var noe de særlig fryktet. Mødre står ansvarlig for familiens rykte og denne opprettholdes gjennom egen og døtre sin atferd. De fryktet også at døtrene kunne bli skadet eller drept dersom far hørte rykter om normbrytende atferd. Når det kommer til fars frykt var denne knyttet direkte til tap av ære og sosial eksklusjon. Denne frykten var nært knyttet til døtres normbrytende atferd og her at de hadde mislykkes som foreldre. Fedrene viser til at de opplevde ydmykelse og skam når det ble spredd rykter om familien deres. Det var tapet av kontroll og mannens makt som var sterkt fryktet. Med bakgrunn i funnene som vist over var

konklusjonen at frykt er essensiell for å kunne forstå bakgrunnen og utviklingen av konfliktene som oppleves i familier med æreskultur (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014).

Artikkel 2 (Sverige): *Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chasity av Björktomta, S.-B. (2019).*

Sammendrag: Artikkelen “Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chasity” ser på hvordan æresrelatert vold kommer til uttrykk i hjem med ikke-svenskfødte foreldre. Måten en gjør dette på er å intervjuer unge kvinner i alderen 16 til 20 år som har vært i kontakt med hjelpeapparatet grunnet opplevelse av sosial kontroll. Felles for jentene var at de alle tilhørte patriarkalske familier. Alle familiene hadde bodd i Sverige over en lengre periode hvorav en familie i 27 år, tre i 20 år og resten mellom 8 og 18 år. Restriksjonene, kontrollen og den psykiske volden jentene ble utsatt for så en at stort sett ble utført av far. Et av hovedfunnene er at volden mot jentene gjennomføres som en straff for å ha krenket familienormer, dens ære og rykter. Når det kommer til normer og verdier i familien fant en tre hovedområder: (1) sterk kontroll over kvinnens seksualitet, (2) ære som her innebar sterk æreskultur hvor jenta ble sett på som ærbar, og (3) kjønnsroller hvor mannen ble sett på som forsørger, mens husholdet og barna var kvinnens ansvar. Funnene viser til at det er symbolsk-, sosial-, psykologisk- og fysisk vold som er mest utbredt. Det viser seg at en tar i bruk vold for å gjenopprette ære, men også for å forhindre å havne i en situasjon hvor en kan tape ære. Eksempelvis så utsettes jentene for sosial kontroll for å begrense deres handlingsrom. Konklusjonen i forskningen viser til at voldsutøvelsen i patriarkalske familier er med på å begrense jentenes sosiale liv (Björktomta, 2019).

Artikkel 3 (Sverige): *Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden av Strid, S., Baianstovu, R. & Enelo, J.-M. (2021).*

Sammendrag: Formålet med artikkelen var å kunne si noe om utbredelsen og mønstre æresrelatert vold har. Dette gjøres gjennom å se på selvrapporterte erfaringer fra 15-åringer i Sverige. De selvrapporterte erfaringene er hentet ut fra tre spørreundersøkelser som er gjort blant femtenåringene i landet. Når det kommer til funn i undersøkelsen er

det funn knyttet til æresnormer som har blitt sett på. Et av de viktigste funnene er at forekomsten av vold fra familiemedlemmer, eller andre slektninger, er betydelig høyere blant barn som lever med æresnormer enn de som ikke gjør. Forekomsten av vold er forhøyet uavhengig av voldstype. Videre viser funn i undersøkelsen at barn med æresnormer har flere restriksjoner i hverdagslivet enn andre. Begrensningene ligger i skoleaktiviteter, fritidsaktiviteter og vennskap med personer uten æresnormer. Forskningen viser også til at jenter er mer begrenset enn gutter. Eksempelvis sier 27% av jentene plassert i «æresgruppen» at de får lov til å være med på aktiviteter med motsatt kjønn i deres hus, mot 70% av guttene. Konklusjonen på forskningen viser til at det er høyere forekomst av både vold og isolasjon i gruppen med «æresnormer» fremfor kontrollgruppen. Funnene i forskning peker også på høyere forekomst av både vold og isolasjon mot jenter enn gutter (Strid, Bajanstovu & Enelo, 2021).

3.6 Analyse

De utvalgte forskningsartiklene har alle til felles at de sa noe som var relevant for problemstillingen. Den første forskningsartikkelen intervjuet jentene og foreldre separat, den andre jentene alene, mens den tredje viser til en spørreundersøkelse. Alle artiklene ble lest gjentatte ganger før det ble trukket ut noen hovedelementer som ble ansett som viktige for å senere drøftes opp mot problemstillingen. Hovedelementene som er blitt trukket ut som særlig viktige for oppgaven fellesskapets betydning av ære, familiens sosiale status, familiemedlemmenes roller og normbrytende atferd. Hovedelementene skal senere brukes i diskusjonsdelen for å belyse problemstillingen.

3.7 Relabilitet og validitet

For å kunne si noe om studiens troverdighet må en se på relabilitet og validitet. Relabilitet kan en også omtale som troverdighet og er viktig for å sikre god kvalitet på forskningen (Dalland, 2020, s.58). God kvalitet på forskningen innebærer at en har noen funn som en kan stole på, og her vil det være viktig med gjennomsliktig forskning ved innsyn i forskningsprosessen (Dalland, 2020, s.58). Når en snakker om validitetsbegrepet viser en til graden en kan trekke gyldige slutninger ut fra resultatene i studien (Halvorsen, 2008, s.67).

For å kunne belyse en problemstilling må en først finne litteraturen som sier noe om fenomenet i problemstillingen. En må gjøre seg noen tanker om litteraturen en velger. Dette omtaler

Dalland (2020) som den første av to sider ved kildekritikk. Den andre siden viser til evnen en har til å redegjøre for den valgte litteraturen. Litteraturen en velger skal altså ikke være vilkårlig. I denne besvarelsen er det tatt i bruk inklusjons- og eksklusjonskriterier for å forhindre vilkårlig litteratur. Ulempen når en velger litteraturstudie, slik som jeg har gjort, er at data allerede er analysert, begrenset utvalg, får kun se et utvalg av forskningen, og tolkningen som foretas vil være en sekundærtolkning. Litteraturstudie har likevel den fordel gjennom at jeg får førstehåndsinformasjon fra barn og unge som lever i kulturer med ære og skam som mekanismer for voldsutøvelse.

Når forskningen videre skal tas i bruk for å kunne si noe om betydningen ære og skam har for voldsutøvelsen mot barn og unge med krysskulturell bakgrunn blir oppgavens gjennomsiktighet viktig. Dette er gjort gjennom konkret informasjon om alle leddene i oppgaven – fra hvordan artiklene ble funnet til hvordan disse er analysert. Oppgavens gjennomsiktighet er på denne måten også med på å sikre best mulig relabilitet. I en oppgave som dette vil det ikke være mulig å være helt nøytral, men alle funn og vurderinger er tatt ut fra forskningsartiklene. På denne måten har jeg prøvd i størst mulig grad å sikre at verdier og erfaringer påvirker så lite som mulig.

4.0 Diskusjon av funn

I dette kapitlet vil jeg foreta en drøfting av funnene gjort i de ulike forskningsartiklene med bakgrunn i det teoretiske rammeverket. Sammen vil dette danne bakgrunnen for å kunne besvare problemstillingen: «På hvilken måte kan ære og skam være av betydning for voldsutøvelse overfor barn og unge med krysskulturell bakgrunn?».

4.1 Fellesskapets betydning for ære

“We do not live for ourselves... we live for the surrounding environment...” (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014, s.232).

Utsagnet over er hentet fra forskningsartikkelen til Sedem og Ferrer-Wreder (artikkel 1). Artikkelen tok utgangspunkt i det å skaffe seg en dypere forståelse for den æresrelaterte volden fra de involvertes perspektiv og her så en at omgivelsene var av særlig betydning. Utsagnet kom fra en far etter spørsmål knyttet opp mot frykt. Han sa noe om at en lever for omgivelsene og ikke kun seg selv. Min forståelse av dette utsagnet er at enkeltmennesket, eller familien, ikke er noe alene, men avhengige av personene rundt seg. En slik avhengighet gjør at familien blir nødt til å følge spillereglene som gjør seg gjeldende gjennom fellesskapets normer og regler. I forbindelse med utsagnet over utdypes dette med at dersom en ikke følger de gitte spillereglene vil en tape ære og bli utestengt. Dette kan tolkes som at utestengelsen kommer som konsekvens av at en stigmatiseres grunnet avvikende atferd. Stigmatiseringen, og tapet av ære, skjer som en konsekvens av at en ikke fullstendig aksepteres av fellesskapet da atferd avviker med forventningene som foreligger (Goffman, 1975, s.14). I æreskulturer viste Björktomta (2019) blant annet til at det var særlig viktig med kontroll over kvinnens seksualitet. Kontrollen skal sikre at kvinnen ikke er seksuelt aktiv før ekteskap. Seksuell aktivitet før ekteskap fremstår ut fra forskningsartiklene å være noe av det mest alvorlige normbruddet som kan finne sted, og dermed også noe som sanksjoneres hardest av fellesskapet.

I min analyse av de ulike forskningsfunnene kommer det frem at fellesskapet, eller kollektivet, er det som styrer individene og dermed kan det knyttes til den kollektivistiske kulturen Hofstede (2010) viser til. Den kollektivistiske kulturen og familiestrukturen som følger med denne krever en forpliktelse over familienormene (Hofstede et al., 2010, s.110). Ønsker en å ha ære og dermed være en del av fellesskapet må en følge normene. Når fellesskapet rår så mye over den enkeltes hverdag vil det videre ha noen følger for medlemmene. Videre skal jeg se på hvordan

dette fellesskapet begrenser medlemmenes frihet til valg av atferd. Etter analyse av artiklene er min oppfatning at begrensningene ikke ligger på den enkeltes mulighet til å bryte med normene, men at normbrudd kan få stor konsekvens gjennom tap av ære. Ved å tape ære vil en også oppleve sosial eksklusjon. Et slikt utenforskap viser forskningsartiklene til at er det verste personer med æres- og kollektivistisk kultur kan miste, noe som godt beskrives med utsagnet vist til innledningsvis. Her vil hele familien ha et ansvar, noe som også innebærer barna.

4.2 Familiens sosiale status

Familiens status sier noe om den hierarkiske posisjonen familien har i samfunnet. I æreskulturer er det ære som avgjør den sosiale statusen og hvorvidt en er inkludert eller ekskludert. Forskningsfunn i Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1) viser til at tilhørighet defineres ut fra hvordan omgivelsene oppfatter etterfølgelsen av normene. Det er fellesskapet som tildeler og fratrar ære og dermed er det deres oppfatning av familien som står sentralt (Friberg & Bjørnset, 2019, s.25). Ut fra min forståelse vil fasaden være viktig så lenge personene rundt både tildeler og fratrar ære. Goffmann var en av dem som viste til fasaden gjennom at dette var den synlige atferden (Goffman, 1975, s.14). Det hele handler om å opptre på en slik måte at fellesskapet ikke oppfatter en som et avvik. Dette gjøres ved å handle etter de gjeldende normene (Skog, 2006, s.16). Slik jeg vurderer det vil ikke personer kunne påføres merkelappen skam så lenge de ikke defineres som avvikere.

Når det kommer til familiens atferd tyder funn i forskningsartiklene på at denne styres ut fra ære. All synlig atferd har som formål å enten opprettholde eller å gjenopprette ære. Fasaden påvirkes av ens sosiale status og forventningene kollektivet har til denne (Goffman, 1992, s.27). En families fasade vil dermed tjene på å samsvare best mulig med fellesskapets forventninger. Fasaden styres av hva fellesskapet sier om æren, hvordan denne opprettholdes, gjenopprettes og tapes. Forskningsfunn viser til at ære opprettholdes ved at en utviser atferd som samsvarer normene, gjenopprettes ved bruk av voldsutøvelse og tapes dersom en er passiv ved normbrudd. Hva som skjer i den private sfæren når utenforstående ikke er til stede vil ha liten betydning for familiens ære, men kun så lenge eventuelle normbrudd ikke oppdages (Goffman, 1992, s.105). På denne måten vil familien ha et område hvor normbrytende atferd kan finne sted uten at ære tapes. Utfordringen her ligger i hvorvidt en klarer å holde denne atferden skjult eller ei. I forskningsartikkelen til Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1) sa en mor at de er bekymret for familiens rykte. Det er med andre ord ikke nødvendig at det er sant, men holder at det er et rykte. Frykten for et slikt rykte vil muligens gjøre at baksiden sjeldent gjør seg gjeldende når

det er snakk om normbrytende atferd. For at en skal kunne stigmatisere en familie og her gjennom at en fratrar en familie dets ære vil det dermed være helt avgjørende å oppdage normbruddet (Skog, 2006, s.17).

Når det kommer til normbrudd legges det noen forventninger til familien som helhet og enkeltmedlemmene. Ut fra forskningsartiklene kan det fremstå som forventningene finnes på ulike nivå. Øverst finner man kollektivet som setter reglene, videre har man familien som er ansvarlige for at forventet atferd følges opp, og til slutt den enkelte personen. Alle nivåene har til felles at de sier noe om hvordan de ulike medlemmene i familien skal handle. Kollektivet havner øverst og dette viser til den kollektivistiske kulturen hvor eldre overfører meningen til yngre (Hofstede et al., 2010, s.107). Disse forventningene fører til at foreldre er ansvarlige til å oppdra barna på en måte som tjener og respekterer fellesskapet. Viktigheten av god oppdragelse av barna vil på et senere tidspunkt kunne tjene familien på den måten at sanksjonering av uønskede hendelser blir færre. Mindre sanksjonering overfor barna vil være synonymt med mindre voldsutøvelse, og her særlig av mer alvorlig karakter med formål å gjenopprette ære. Eksempelvis dersom barna har lik oppfatning som foreldrene om seksuell aktivitet før ekteskapet vil dette føre til atferd som samsvarer med kollektivets forventninger og dermed være uten behov for å korrigeres. På den andre siden vil barn som ikke respekterer kollektivets forventninger kunne utsettes for voldsutøvelse som et ledd i kollektivets forventning overfor foreldre. Det hele handler om å være i forkant og dette kan være noe av bakgrunnen til at Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1) i sin forskning fikk informasjon om at foreldre med barn som utviste normbrytende atferd hadde mislykkes.

Forskningsfunn peker på at voldsutøvelse finner sted som konsekvens av kollektivets forventninger. Har man barn som utviser normbrytende atferd forventer kollektivet at voldsutøvelse finner sted for å gjenopprette æren. Slike forventninger vil etter min vurdering kunne være utgangspunktet for overforenkling. Overforenkling etter det Isdal omtaler som at en kun har to handlingsalternativ: gjenoppretting av ære ved bruk av voldsutøvelse eller tap av ære (Isdal, 2020, s.227). Her vil familien, og særlig far, settes i en presset situasjon som en konsekvens av barnets valg om å bryte med de gitte normene. Ut fra analysen fremstår det som at fellesskapets forventninger og sanksjoner er det som styrer familiens atferd. Dette gjør at familiene hele tiden må fremstå som lovlidige overfor normene. Goffman sin omtalte facade vil dermed være viktig for hvordan menneskene rundt en vil oppfatte familien. En slik facade viser forskningsartiklene til at også vil påvirke hvilke restriksjoner familien utsetter

medlemmene for, og her særlig hvilke restriksjoner som er med på å begrense de unges frihet. Disse restriksjonene skal jeg se nærmere på under punkt 4.3.1.

4.3 Familiemedlemmenes roller

I familier med æresnormer knyttes det ulike forventninger til de ulike familiemedlemmene. Hver av familiemedlemmene har noen forventninger som kommer med bakgrunn i deres roller. I forskningsartiklene er det særlig far, mor og døtres roller som trekkes frem og derfor blir det naturlig at en fortsetter med å ha hovedfokuset på disse. Bør likevel legges til at den kollektivistiske kulturen kjennetegnes ved at storfamilien spiller en viktig rolle i hverdagslivet og oppdragelsen, noe som gjøres at disse i virkeligheten vil ha en innvirkning på eventuell voldsutøvelse. Forventningene til de ulike rollene er med på å danne fasaden vår og gjennom opptreden som samsvarer med disse forventningene i det offentlige rom (Goffman, 1992, s.27). Dersom noen av familiemedlemmene bryter med fellesskapets forventninger kan det være skadelig for det sosiale omdømmet. I familiemedlemmer med æresnormer har en sett at slike normbrudd kan føre til tap av ære. På denne måten blir det ekstra viktig at de enkelte familiemedlemmene følger fellesskapets forventninger knyttet til deres roller. Videre skal jeg se på hvilke forventninger det ligger i rollen som far og kvinne.

4.3.1 Far som familiens overhode

I kollektivistiske kulturer viste Hofstede til at en kunne finne patriarkalsk familiestruktur. Familiene som forskningsartiklene dreier seg om er intet unntak. De tre forskningsartiklene danner sammen et bilde av far som en leder. Med bakgrunn i dette fremstår far som en patriark, også omtalt som familiens overhode (Bufdir, 2018). En ser gjennom Sedem og Ferrer-Wreder (artikkel 1) at det er far som står ansvarlig for familiens ære og er den som først og fremst opplever ydmykelse og skam ved ryktespredning. Slik jeg tolker det ligger det noen forventninger i kulturen knyttet til far og hans familie, og disse må følges for å få innpass i fellesskapet. Fars rolle innebærer dermed at han utviser vold, i samsvar med kollektivets forventninger, dersom barn utviser normbrytende atferd. Voldsutøvelsen vil dermed komme som en konsekvens av at æren trues. Med bakgrunn i fars forventninger vil det også være mulig at volden karakteriseres av far som uproblematisk. Det er mulig at han anser at voldsutøvelsen er en plikt han har i rollen som far og dermed tar i bruk rettighetstenkning som forklaring (Isdal, 2020, s.224). I forskning gjort av Björktomta (2019) (artikkel 2) ser en også noe av den samme tendensen, men her viser en også til fars ansvar direkte opp mot voldsutøvelse og forsørger av

familien. Han er den som i all hovedsak virker å sanksjonere normbrytende atferd fra familiemedlemmene. Det familiemedlemmene gjør står far ansvarlig for og dermed blir det også hans ansvar å sanksjonere uønskede hendelser. Med bakgrunn i dette ser man et tydelig kjønns- og aldershierarki hvor far er familiens overhode (Bufdir, 2018).

4.3.2 Ærbarheten tilhører kvinnen

Forskning gjort av Strid, Bajanstovu og Enelo (2021) (artikkel 3) viser til at det er langt flere jenter enn gutter som utsettes for vold og isolasjon. Differansen er på rundt 40%. Funn i forskning gjort av Björktomta (2019) (artikkel 2), Sedem og Ferrer-Wreder viser også noe av den samme tendensen, men her gjennom bekymring for døtres normbrytende atferd. Med bakgrunn i dette ser en at det er en tydelig kjønnsfordeling og dermed blir det videre sentralt å se på hva som kan være bakgrunnen for at jenter er mer utsatt.

Det er langt flere jenter som utsettes for vold og isolasjon enn gutter og dette kan etter min vurdering knyttes opp mot forskningsfunn gjort av Björktomta (2019) (artikkel 2). Björktomta fant i sin forskning ut at jentas ærbarhet var noe av det viktigste i familier hvor æresrelatert vold fant sted. En slik ærbarhet innebærer at hun er ansvarlig for at æren opprettholdes, men selv ikke innehar denne æren. Min forståelse av dette er at jenter og kvinner står ansvarlig for fars ære og dermed også mer utsatt for voldsutøvelse. En slik ærbarhet viser Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1) til innebærer at en må opprettholde et godt rykte. Et godt rykte i denne forstand vil være at en ikke utøver atferd som bryter med fellesskapets forventninger. I tillegg til å være ærbar er også mor ansvarlig for egen og døtres atferd (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014, s.231). Et slikt ansvar vil innebære at hun gjerne arbeider bak i kulissene. Med dette mener jeg at hun arbeider sammen med far for å forhindre at hans ære tapes. Dette arbeidet kan komme til uttrykk gjennom negativ sosial kontroll overfor døtre, noe en skal se mer nærmere på under punkt 4.4.

4.4 Normbrytende atferd

Som vist til under punkt 4.1 er det fellesskapet som setter grensene for hva som er normbrytende atferd og ikke, og på denne måten atferd som kan føre til tap av ære. Med bakgrunn i ønsket om å unngå normbrytende atferd viser forskningsartiklene en gjentagende tendens til at foreldre forebygger og/eller sanksjonerer uønskede handlinger. Det forebyggende arbeidet viser ofte til en begrensning av handlingsrommet til barn og unge med bakgrunn i å forhindre uønskede

handlinger. Dersom disse begrensningene ikke viser seg å være tilstrekkelige for å forhindre normbrytende atferd vil neste steg være voldsutøvelse for å sanksjonere. Det ene benyttes dersom det andre ikke fungerer, og med andre ord tar en i bruk voldsutøvelse dersom den negative sosiale kontrollen ikke viser seg å være tilstrekkelig. Den negative sosiale kontrollen og voldsutøvelse som et ledd i å forebygge og sanksjonere normbrytende atferd skal jeg videre se nærmere på.

4.4.1 Negativ sosial kontroll

For å forsikre seg om at ønsket atferd finner sted tas det i bruk negativ sosial kontroll og voldsutøvelse. Strid, Baianstovu og Enelo (2021) (artikkel 3) viser blant annet til konkrete begrensninger knyttet til skoleaktiviteter, fritidsaktiviteter og vennskap (Strid et al., 2021, s.5). Formålet med begrensningene ligger i at atferden skal samsvare med kollektivets forventninger og på denne måten unngå tap av ære som videre fører til sosial eksklusjon. Ved å begrense de unges liv kan en på den ene siden begrense muligheten for at uønsket atferd finner sted, og på den andre siden kan det være med å sette noen tydelige grenser og forventninger. Foreldrene setter noen grenser som er med på å vise barna og ungdommene hva som er forventet av dem. Ved å foreta slik negativ sosial kontroll er en i forkant av hendelser som kan føre til tap av ære og dermed reduseres behovet for å gjenopprette æren i ettertid. Den negative sosiale kontrollen gjør at fasaden ser bra ut og at foreldrene fremstår som vellykkede med oppdragelsen av sine barn (Sedem & Ferrer-Wreder, 2014, s.232). Negativ sosial kontroll vil også kunne fungere som latent vold hvor en viser til muligheten for mer alvorlige voldshendelser dersom en bryter med begrensningene som allerede er gitt. Her gjerne gjennom det mor i Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1) omtaler som vold med skadepotensial. Skadepotensialet hun viser til handler om at døtre enten utsettes for fysiske skader eller drap.

Frykten for normbrytende atferd øker markant når jenter havner i puberteten etter funn i Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1). Hva som er årsaken til at denne økningen forekommer er vanskelig å tolke ut fra forskningsfunnene, men det kan virke som om dette er et tidspunkt hvor døtrene får et større ansvar for familiens ære. Det fremstår som om foreldrenes frykt for døtres atferd også øker begrensningene disse opplever. I forskningsartiklene står det lite om bakgrunnen for begrensningene, og frykten, men det viser en tydelig tendens til at det å være jente i en viss alder påvirker en. Som jente vil en være ærbar og i ung alder være ansvarlig for fars ære. Fars ære opprettholdes ved at jentene overtar meningene til de eldre i den kollektivistiske kulturen (Hofstede et al., 2010, s.107). Det kan fremstå som jentas ærbarhet

øker når hun blir såpass gammel at det er forventet at hun har lært hva som er ønsket atferd. Med økende alder ligger det også noen forventninger at en skal finne seg en mann med lik kulturell bakgrunn, og ved et eventuelt ekteskap vil ærbarheten overføres videre (Hofstede et al., 2010, s.111). Innsnevringen av friheten til jentene vil skille seg fra individualistiske kulturer hvor frihet økes ved alder (Hofstede et al., 2010, s. 107). Ulikheten her kan en tenke seg vil skape et krysskulturelt press for barn, unge og foreldre med kollektivistisk kultur i et samfunn hvor majoriteten har individualistisk kultur. På den ene siden forventer familien at en skal være tro mot normene i ens egen kultur, samtidig skal en tilpasse seg kulturen i det landet en bor i.

Den negative sosiale kontrollen innebærer ofte psykisk vold. Bakgrunnen for dette er at en ved bruk av negativ sosial kontroll setter motparten i en situasjon hvor den har lite handlingsrom. Forskning gjort av Strid, Baianstovu og Enelo (2021) (artikkel 3) viste til at jenter som lever med æresnormer påføres skam, frykt og settes i en avmaktsposisjon. De overvåkes og kontrolleres av familiemedlemmer for å unngå at de påfører familien skam. En slik kontroll over ets menneskes liv, og dermed den negative sosiale kontrollen, kan på denne måten også anses som psykisk vold.

4.4.2 Voldsutøvelse

Som vist tidligere er normbrytende atferd skadelig for familiens ære og vil påføre dem skam. Ved oppdaget normbrytende atferd vil familien tape ære, men kun dersom familiemedlemmer ikke tar ansvar i å bygge opp denne. Ære kan, etter funn av Björktomta (2019) (artikkel 2), gjenopprettes ved bruk av voldsutøvelse og dette er også forventet av fellesskapet dersom normbrytende atferd finner sted.

Til Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1) viste mor til en frykt at en slik voldsutøvelse overfor døtre kunne føre til skade, og i verste fall død. Spennet på voldsutøvelsen er altså stor og også utfallet. Det fremstår som at en innad i kollektivet har noen regler på hvilken voldsutøvelse som kreves for å gjenoppta æren etter de ulike normbruddene. Mye tyder på at sanksjoneringen, og her voldsutøvelsen, tar utgangspunkt i normbruddets alvorlighet. Eksempelvis trekker Björktomta (2019) (artikkel 2) frem at seksuell omgang før ekteskap er noe av det som fryktes mest, og som dermed kan være rimelig å tro vil være noe som straffes hardt. En slik tolkning vil kunne samsvare med årsaken til at Fadime Sahindal og Zeenat Rafiqs ble drept. Her ser man i ytterste konsekvens hva gjenopprettingen av ære kan koste. Æren symboliserer fellesskapet, noe som gjør at det kan betegnes som symbolsk vold (Wikan, 2008,

s.9). Det utøves med det formålet å bevare fars og familiens sosiale status. Som vist tidligere er sosial status det som avgjør hvorvidt en er inkludert eller ei. Fellesskapet lager noen spilleregler en må følge. Når fellesskapet står så sterkt blir Isdals rettighetstenkning og eksternalisering mest sannsynlig brukt av far for å begrunne voldsutøvelsen. Rettighetstenkningen gjennom at en som familiemedlem har en rett og plikt til å utøve vold når slike krenkelser finner sted (Isdal, 2020, s.223). Og på den andre siden eksternalisering gjennom at det er den som foretar avvikende handlinger som er skylden i at voldsutøvelsen må finne sted (Isdal, 2020, s.231). Begge disse viser til at handlingene stammer fra en nødvendighet. Min oppfatning her er at disse begrunnelsene ikke samsvarer med et personlig ønske om å utøve vold. Voldsutøvelsen skjer i bakgrunn av forventninger av noe over, som her er kollektivet. Dersom han ikke utviser atferden som er forventet av dette vil han selv sanksjoneres. Han står her i en situasjon, lik den vist til tidligere, hvor han enten må sanksjonere eller vil havne i en situasjon hvor han selv sanksjoneres. Det hele handler om å beholde æren.

Volden som er fremstilt til nå viser først og fremst til det fysiske, psykiske og symbolske. Den foregår enten for å forebygge eller sanksjonere uønskede handlinger som kan føre til ærestap. I forlengelsen av dette vil det være sentralt å bemerke seg frykten for at en ny voldshendelse skal forekomme, det som viser til den latente volden. Denne latente volden viser til at det er selve muligheten for vold som blir selve voldsutøvelsen. I forskning gjort av Sedem og Ferrer-Wreder (2014) (artikkel 1) uttrykte mødre en frykt for voldsepisoder som kunne skade eller drepe døtrene. I forlengelsen av dette blir det mulig å tenke seg at barn og unge sitter igjen med den samme frykten, men gjennom at dette kan skje med dem. Frykten kommer som en konsekvens av noe, og i dette tilfellet vil frykten mest sannsynlig komme av kjennskap om andre personer med æresnormer som er utsatt for det samme. Dette innebærer at det er en reell fare for å bli utsatt for vold dersom normbrytende atferd finner sted. Ut fra min forståelse ville ikke far tatt i bruk vold dersom det ikke var en reell fare for at han tapte ære og ble påført skam. Voldsutøvelsen viser dermed tegn på å komme fra fars lojalitet til fellesskapet fremfor eget ønske. En finner også lojalitet fra mor sin side gjennom at hun sikrer fars ære ved å foreta negativ sosial kontroll overfor barna. Denne lojaliteten er nok både rettet mot far og barna på samme tid, dette da det kan virke som hun beskytter barna fra å havne i en situasjon hvor de kan bli skadet.

5.0 Avslutning

I studien har jeg sett på betydningen ære og skam har for voldsutøvelse overfor barn og unge med krysskulturell bakgrunn. Dette ble gjort gjennom å se på tre ulike forskningsartikler som gav oss et innblikk i hverdagen til personer som lever med æresnormer. Disse forskningsartiklene dannet grunnlaget for videre analyser. Et særlig viktig funn som ble gjort etter min litteratursøking var at det finnes lite forskning på æresrelatert vold i sin helhet – og enda mindre opp mot barn og unge. På tross av dette viser forskningen som foreligger til at utfordringene er alvorlige og begrenser barn og unges liv. Det var kanskje lite forskning på området, men forskningen som forelå har gitt meg viktig innsikt i æresrelatert vold og bakgrunnen for at denne finner sted.

For å belyse problemstillingen ble det tatt utgangspunkt i Hofstedes teori om individualisme og kollektivism, Goffmans rolleteori og Isdals voldsforståelse. Disse dannet utgangspunktet for å kunne si noe om hvordan et brudd på kollektivets normer førte til tap av ære og dermed kulturen en har tilhørighet til. Æren er noe som tildeles far, og videre hans familie, da han er patriarken.. Det at far taper ære er det samme som at han påføres skam. Det er dermed en direktekobling mellom disse to begrepene. Far, eller mannen, er den som har ære, men kvinnen har ærbarheten. Dette gjør at jenter må følge normene for å bevare fars ære. For å forhindre at eventuelle normbrudd finner sted er negativ sosial kontroll svært utbredt, og fremstår å være et forsøk på å være i forkant av eventuelle avvik. Mor virker å være den som har ansvaret for den negative sosiale kontrollen som en ser forekommer gjennom begrensnig av jenters handlingsfrihet. Dersom et avvik likevel finner sted vil far være avhengig av å gjenopprette æren gjennom voldsutøvelse, dette for at fasaden skal samsvare med fellesskapets forventninger. Det foreligger et press på far og dette kan være med på at han overforenkler voldshendelsen, samtidig som han tar i bruk rettighetstenkning og eksternalisering for å begrunne hvorfor voldsutøvelsen finner sted. Voldsutøvelsens karakter avhenger av avvikets karakter. Mye tyder på at seksuell aktivitet før ekteskapet er noe av det verste, og dermed også det som straffes hardest. Gjennom forskning ser man at far gjør alt han kan i sin makt for å forhindre at familien taper ære og påføres skam.

Innledningsvis så en at det er rettet massiv kritikk mot barneverntjenesten knyttet til kulturalisering, noe som gjør at det er særlig uheldig at det foreligger lite forskning på æresrelatert vold. Forskning på dette kunne trolig vært med på å økt kunnskapen om fenomenet, og på denne måten også økt forståelsen for personer som lever med æreskultur i det norske

samfunnet. Kompleksiteten av æresrelatert vold er også noe som gjør det er viktig med inngående kunnskap om akkurat dette fenomenet.

Referanseliste

- Aftenposten. (2018, 5.november). *Min pakistanske mor frykter jeg skal bli som nordmenn*.
<https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/ddeemO/min-pakistanske-mor-frykter-jeg-skal-bli-som-nordmenn>
- Aveyard, H. (2019). *Doing a literature review in health and social care: a practical guide* (4.utg.). Open university press
- Barne-, ungdoms og familiedepartementet (2018). *Æresrelatert vold*. Bufdir.
[https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ sosial kontroll tvangsekteskap og aeresrelatert vold en veileder til barnevernstjenesten/Fenomenforstaelse/Aresrelatert vold/](https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aeresrelatert_vold_en_veileder_til_barnevernstjenesten/Fenomenforstaelse/Aresrelatert_vold/)
- Björktomt, S.-B. (2019). *Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chasity*. Journal of Family Violence.
- Bredal, A. (2017, 12.juni). *Mellom makt og avmakt: Gutter, ære og sosial kontroll*. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/843KQ/mellom-makt-og-avmakt-gutter-aere-og-sosial-kontroll-anja-bredal>
- Dahl, Ø. (2015). *Møter mellom mennesker: innføring i interkulturell kommunikasjon* (2.utg.). Gyldendal Akademisk
- Dahl, Ø. (2019). *Kollektivistiske kulturer*. Nasjonal Digital Læringsarena.
<https://ndla.no/nb/subject:1:b9e86c43-93b8-49e9-81af-09dbc7d79401/topic:2:194233/topic:2:78246/resource:1:78352>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7.utg.). Gyldendal Akademisk.
- Folkehelseinstituttet (2018, 26.januar). *Når barnet ditt deltar i forskning*. Folkehelseinstituttet.
<https://www.fhi.no/studier/familieforsk/foreldrevett/>
- Fosshagen, K. (2020). *Ære*. Store Norske Leksikon. <https://snl.no/%C3%A6re>
- Friberg, J. H. & Bjørnset, M. (2019). *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll*. FAFO.
- Goffman, E. (1975). *Stigma: om avvigerens sociale identitet*. Gyldendals Samfunnsbibliotek
- Goffman, E. (1992). *Vårt rollespill til daglig*. Pax Forlag AS.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet*. (5.utg.). Cappelen Akademiske Forlag
- Hofstede, G., Hofstede, G. J. & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival* (3.utg.). The McGraw-Hill Companies.
- Hofstede, G. (2011). *Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context*. International Association for Cross-Cultural Psychology.
- Hovland, K. (2016, 8.juni). *Zeenat (18) ble brent i hjel av moren fordi hun giftet seg med "feil" mann*. Norsk Rikskringkasting AS. <https://www.nrk.no/urix/zeenat-18-ble-brent-i-hjel-av-moren-fordi-hun-giftet-seg-med-feil-mann-1.12988810>
- Isdal, P. (2020). *Meningen med volden* (2.utg.). Kommuneforlaget AS.
- Kanuha, V. K. (1999). *The Social Process of "Passing" to Manage Stigma: Acts of Internalized Oppression or Acts of Resistance?* The Journal of Sociology & Social Welfare.
- Kunnskapsdepartementet. (2021). *Frihet fra negative sosial kontroll og æresrelatert vold (Handlingsplan 2021-2024)*. Kunnskapsdepartementet.

- Lillevik, O. G., Salomonsen, J. S. & Nordhaug, I. (Red.). (2019). *Vold i nære relasjoner: diskurser og fenomenforståelse*. Gyldendal.
- Mjaaland, M. (2018, 30.august). *Fadime ble brutalt drept av sin egen far for å følge kjærligheten. Nå er han løslatt*. Aftenposten.
<https://www.aftenposten.no/verden/i/rLjB98/fadime-ble-brutalt-drept-av-sin-egen-far-for-aa-foelge-kjaerligheten-naa-er-han-loeslatt>
- Norges ledende helseopplagsverk. (2021, 26.juli). *Når forskning tar feil*. NHI.
<https://nhi.no/rettigheter-og-helsetjeneste/om-forskning/nar-forskningen-tar-feil/>
- Rønneberg, K. (2000). *Sosiale virkeligheter: sosiologi for profesjonsstudiene*. Vett & Viten.
- Salole, L. (2020). *Cross cultural kids – en bok for deg som vokser opp med flere kulturer*. Gyldendal
- Sedem, M. & Ferrer-Wreder, L. (2014). *Fear of the Loss of Honor: Implications of Honor-Based Violence for the Development of Youth and Their Families*. Child Youth Care Forum.
- Skog, O.-J. (2006). *Skam og skade: Noen avvikssosiologiske temaer*. Gyldendal Akademisk.
- Strid, S. Baianstovu, R. & Enelo, J.-M. (2021). *Inequalities, isolation, and intersectionality: A quantitative study of honour-based violence among girls and boys in metropolitan Sweden*. Women's Studies International Forum.
- Strand, T. (2019, 11.april). Historisk æresdom i Høyesterett -far dømt for trusler mot datteren. Norsk rikskringkasting AS. <https://www.nrk.no/norge/historisk-dom-i-hoyesterett-om-aeresvold-1.14509870>
- Uglevik, T. (2019). *Sosial kontroll*. Universitetsforlaget.